

Asia

Komission sopimustekstiehdotus siitä miten investointisuoja ja riitojenratkaisua (ISDS) koskevat määräykset ehdotetaan sisällytettäväksi Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Yhdysvaltojen välisiin kauppaa- ja investointikumppanuussopimusneuvotteluihin ja muihin Euroopan unionin vapaakauppasopimuksiin

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Tämän muistion tarkoitus on toimia täydentävänä ajankohtais selvityksenä komission 16.9.2015 jakamasta ehdotuksesta siitä miten investointisuoja ja riitojenratkaisua (ISDS, investor-to-state dispute settlement) koskevat velvoitteet ehdotetaan sisällytettäväksi Yhdysvaltojen kanssa käytäviin kauppaa- ja investointikumppanuussopimusneuvotteluihin ja muihin Euroopan unionin sopimuksiin.

Nyt käsillä oleva ehdotus perustuu pääpiirteissään komission neuvostolle, Euroopan parlamentille sekä julkisuuteen jakamaan ajatuspaperiin, jossa se esitti investointisuoja ja sijoittajan ja sopimuspuolen välistä riitojenratkaisua koskevia ehdotuksia. Komission ehdotus sopimusmääräyksiksi käsitellään unionin vakiintuneessa kauppapoliittisessa päätöksentekomenettelyssä. Komission tarkoituksena on jakaa mandaattinsa mukaisesti tarvitsematta neuvoston virallista hyväksyntää luonnoksen Yhdysvalloille vuoden 2015 loppuun mennessä tai mahdollisesti jo aikaisemmin unionin ehdotuksena investointisuoja ja sijoittajan ja sopimuspuolen välistä riitojenratkaisua koskevien neuvottelujen aloittamiseksi.

Komission ehdotus sisältää monia niitä kysymyksiä, jotka nostettiin esille eduskunnan kannanotoissa (SuVL 1/2014 vp.) EU:n ja Yhdysvaltojen välisestä transatlanttisesta kauppaa- ja investointikumppanuudesta (TTIP, Transatlantic Trade and Investment Partnership) ja joista eduskuntaa informoitiin 24.6.2015 päivättyllä E-jatkokirjeellä (E 43/2013 vp; UM2015-00787). Tällaisen ehdotetun uuden järjestelmän toimivuutta ja tarkempia vaikutuksia käytännössä ei tässä vaiheessa ole mahdollista arvioida.

Suomen kanta

Komission ehdotus sisältää kokonaan uudenlaisen pysyvään kaksiasteiseen investointituomioistuimeen perustuvan riitojen ratkaisumenettelyn ja odotamme mielenkiinnolla Yhdysvaltojen reaktiota siihen.

Suomi pitää tärkeänä, että komission ehdottamat sopimusmääräykset antavat täyden oikeuden legitimiin julkisen edun nimissä tehtyyn sääntelyyn esimerkiksi terveyteen, työntekijöiden suojeluun, kuluttajansuojaan tai ympäristönsuojeluun liittyen.

Suomi tukee komission esitystä siitä, että sopimus ei saa estää sopimusvaltiota muuttamasta lainsäädäntöään myös niin, että se vaikuttaa negatiivisesti sijoittajan sijoitukselleen asettamiin tuotto-odotuksiin ja ilman, että sen voi riitauttaa.

Suomi tukee myös ehdotuksen tavoitetta turvata riitojenratkaisun avoimuus ja riitoja ratkaisevien tuomarien korkea osaaminen ja riippumattomuus sekä luoda muutoksenhakumenettely.

Riitojenratkaisun avoimuuden osalta Suomi pitää hyvänä, että tiedot mahdollisesta riidan rahoittajasta ilmoitetaan tuomioistuimelle ja että ulkopuolisten osallistuminen riitojenratkaisuun tulee olla tarkkaan rajattua samalla kun suojellaan luottamuksellista tietoa, esim. liikesalaisuuksia.

Tuomarien korkean osaamisen ja riippumattomuuden lisäksi Suomi pitää hyvänä, että tuomioistuimeen valitaan viisi eurooppalaista, viisi amerikkalaista ja viisi kolmannen maan kansalaista. Pidämme tärkeänä, että eurooppalaisten tuomareiden valinta tapahtuu tasapuolisesti ja että neuvostolla on mahdollisuus vaikuttaa kolmansien maiden kansalaisten valintaan.

Muutoksenhakumenettelyn osalta Suomi pitää tärkeänä, että komission esitys rajaa menettelyn aloittamisen tilanteisiin, joissa ensimmäisessä asteessa on tehty selkeitä ja vakavia virheitä.

Suomi pitää tärkeänä, että komission esityksen, koskien sijoittajan oikeutta aloittaa riitamenettely myös kansallisen tuomioistuimen päätöksen jälkeen, tarkoituksena ei ole riitojenratkaisun käyttäminen valitusmenettelynä kansallisten tuomioistuinten päätöksille.

Suomi pitää tärkeänä, että mikäli ehdotusta hyödynnetään neuvoteltaessa sellaisten maiden kanssa, joissa oikeusvaltioperiaatteiden ei katsota olevan samalla tasolla kuin Yhdysvalloissa, tulee sijoittajien suojaa korostaa mm. muuttamalla oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun vaatimusta sopimusvaltiota enemmän velvoittavaksi.

Pääasiallinen sisältö

Eduskunnan kannanottojen mukaisesti komissio ehdottaa, että sopimuksen velvoitteita ja riitojenratkaisua tarkennetaan siten, että ne eivät estä osapuolia kehittämästä syrjimätöntä lainsäädäntöä ja ajamasta esimerkiksi työntekijöiden suojeluun, kuluttajansuojaan tai ympäristönsuojeluun liittyviä syrjimättömiä politiikkatavoitteita. Esimerkiksi sääntelyoikeus ehdotetaan kirjattavaksi varsinaisiin operatiivisiin sopimusmääräyksiin, eikä vain sopimuksen johdantoon.

Lisäksi komissio ehdottaa, että riitojenratkaisun riippumattomuutta, asiantuntevuutta ja avoimuutta parannetaan, jotta mahdolliset väärinkäytökset voidaan minimoida. Esimerkiksi riitoja mahdollisesti rahoittavien kolmansien osapuolten henkilöllisyys on julkistettava samalla kun riitoihin sovelletaan hävinnyt maksaa prosessin kulut periaatetta. Sopimusvelvoitteiden, kuten oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun velvoitteen (FET, fair and equitable treatment), osalta komission ehdotus perustuu niihin

selvennyksiin ja tarkennuksiin, joita on käytetty jo Kanadan kanssa neuvotellussa CETA-sopimuksessa.

Riitojenratkaisun osalta komissio esittää täysin uudenlaista menettelyä. Perinteisestä kahdenvälisissä investointisuojausopimuksissa käytetystä riitakohtaisesta *ad-hoc* menettelystä, jossa riidan osapuolet valitsevat välimiehet, luovutaan ja tilalle perustetaan kaksivaiheinen investointituomioistuin. Sopimuksen osapuolet valitsevat tuomioistuimeen tuomarit, jotka ovat käytettävissä määrätyn ajan. Investointituomioistuimen kaksivaiheisuus tulee siitä, että se sisältää muutoksenhakumenettelyn.

Riitoja ratkaisevien lakimiesten osalta komissio ehdottaa 15 pysyvän tuomarin pätevyyden omaavan henkilön nimeämistä investointituomioistuimen ensimmäiseen asteeseen ja lisäksi kuuden tuomarin nimeämistä muutoksenhakuasteeseen. Ensimmäisessä asteessa olisi viisi amerikkalaista tuomaria, viisi eurooppalaista tuomaria ja viisi kolmannen maan kansalaisuuden omaavaa tuomaria. Riidan ratkaisisivat aina kolmesta tuomarista muodostettu paneeli, jonka puheenjohtajana toimisi aina kolmannen maan kansalaisuuden omaava tuomari.

Euroopan unionin viisi tuomaria valitaan neuvoston päätöksellä komission ehdotuksen pohjalta. Tämän osalta on selvitettävä miten tuomarien valinta tehdään unionin jäsenmaiden kannalta oikeudenmukaisesti ja siten, että sijoittajien luottamus sopimuspuolten valitsemiin tuomareihin ylläpidetään. Yhdysvallat nimeää omat tuomarinsa ja TTIP-sopimuksen nojalla perustettava palvelut ja investoinnit –komitea valitsee viisi kolmannen maan kansalaista. Se miten jäsenmaat voivat neuvostossa vaikuttaa viiden kolmannen maan edustajan valintaan on auki.

Muutoksenhakumenettelyn osalta komissio esittää sitä koskevia ehtoja, joiden mukaan menettely voidaan aloittaa tilanteissa, joissa ensimmäisessä asteessa on tehty selkeitä ja vakavia virheitä. Muutoksenhakumenettelyyn valitaan kuusi tuomaria joiden kansallisuus jakautuu siten, että valitaan kaksi eurooppalaista tuomaria, kaksi amerikkalaista tuomaria ja kaksi kolmannen maan kansalaista. Tuomareiden valinnassa pätevät edellä ensimmäiseen asteeseen osalta mainitut periaatteet.

Komissio arvio, että TTIP-sopimuksen puitteissa perustettavan tuomioistuimen kustannukset ovat n. 3 miljoonaa euroa vuodessa. Euroopan unionin osuus, eli n. 1,5 m euroa, maksetaan Euroopan unionin budjetista. Kustannusarvio sisältää tuomareiden varallaolopalkkiot sekä sihteeristön ja tilojen kustannukset. Kaikki muut riidan ratkaisusta syntyvät kulut maksaa riidan hävinnyt osapuoli.

Komission ehdotuksessa tuomioistuin hylkää kanteen, mikäli sijoittaja on nostanut kanteen samassa asiassa kansallisessa tuomioistuimessa, paitsi jos sijoittaja vetää kanteen pois ennen kansallisen tuomion antamista tai kansallinen tuomio on jo annettu. Komission ehdotuksen mukaan tämä ei kuitenkaan ole valitusmenettely kansallisten tuomioistuinten päätöksille sillä riitojenratkaisussa kansainvälisellä tasolla on kansallisen lainsäädännön osalta seurattava vallitsevaa kansallisen tuomioistuimen antamaa tulkintaa ja kansallista lainsäädäntöä voidaan arvioida ainoastaan tosiasiana. Kansainvälisessä riitojenratkaisussa kansalliselle lainsäädännölle annettu merkitys ei myöskään sido kansallisia tuomioistuinta. Toimivalta riitojenratkaisussa kansainvälisellä tasolla koskee vain sopimusmääräysten ja sopimuksen osapuolten välillä sovellettavien muiden kansainvälisoikeudellisten sääntöjen soveltamista. Sovellettavien säännösten tällainen eriyttäminen on niin ikään uutuus investointiriitojenratkaisujärjestelmässä.

Komission ehdotuksen mukaan sopimuspuolet tunnustavat investointituomioistuimen annettujen tuomioiden lopullisuuden ja sitovuuden sekä täytäntöönpanoon alueellaan. Komission mukaan esitys on sopusoinnussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 912/2014 kanssa jossa määrätään korvausvastuun hallinnointia koskevista puitteista niissä kansainvälisissä sopimuksissa, joissa Euroopan unioni on osapuolena, sijoittajan ja valtion välisten riitojen ratkaisemista varten perustetuissa välimiesoikeuksissa.

Komissio on esittänyt, että järjestelmä pyritään laajentamaan koskemaan kaikkia unionin sopimuksia sekä mahdollisesti myös jäsenmaiden kahdenvälisiä sopimuksia. Tällaisen ehdotetun uuden järjestelmän toimivuutta ja tarkempia vaikutuksia käytännössä ei tässä vaiheessa ole mahdollista arvioida.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Oikeusperusta tulee todennäköisesti olemaan aineellisesti SEUT 207 artikla ja menettelyllisesti SEUT 218 artikla.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti osallistuu asian käsittelyyn SEUT 218 artiklan 10 kohdan mukaisesti.

Euroopan parlamentti äänesti 8.7.2015 päätöslauselmasta (2014/2228(INI)), jossa se antoi suosituksia TTIP-neuvotteluihin.

Kansallinen valmistelu

Kauppapoliittinen jaosto (EU2) 25.9.2015

Ulkoasiainministeriö on järjestänyt tähän mennessä investointisuojusta kaksi kuulemistilaisuutta sidosryhmille, 3.3.2015 ja 12.6.2015

Eduskuntakäsittely

E 43/2013 vp, SuVL 1/2014 vp, TyVL 1/2014 vp UaVL 1/2014 vp, VaVL 3/2014 vp, MmVL 8/2014 vp, TaVL 9/2014 vp

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Sopimus tulee tämänhetkisen arvion mukaan sisältämään sekä EU:n että jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Suhdetta Suomen lainsäädäntöön samoin kuin Ahvenanmaan toimivaltaan arvioidaan tarkemmin varsinaisen sopimustekstin valossa.

Taloudelliset vaikutukset

Neuvoteltavan järjestelyn taloudellisia vaikutuksia on vielä tässä vaiheessa vaikea arvioida. Mikäli luodaan pysyvä muutoksenhakumenettely, siitä koituu kustannuksia, mukaan lukien mahdolliset vuotuiset kustannukset.

Sopimuksen taloudellisista vaikutuksista kts. E-jatkokirje 24.6.2015 (UM2015-00772).

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat**Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot**

Ulkoasiainministeriö/TUO-10/ Kimmo Sinivuori, kimmo.sinivuori@formin.fi, p. 0295 356 167

Ulkoasiainministeriö/OIK-20/Maria Pohjanpalo, maria.pohjanpalo@formin.fi, p. 0295 351277

EUTORI-tunnus**Liitteet****Viite**

Asiasanat	investoinnit, jaosto kauppapoliittiset kysymykset (EU 2), kauppa ja investoinnit, kauppapolitiikka, vapaakauppa, vapaakauppasopimusneuvottelut, Yhdysvallat
Hoitaa	UM, VM
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PLM, SM, STM, TEM, TPK, TULLI, VNK, YM